ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 118, Temmuz 2021, s. 368-385

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.51704>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
9.06.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.07.2021

Feride AĞIR

Selçuk Üniversitesi, Yükseköğretim Çalışmaları
frdagr@outlook.com
Orcid:0000-0001-9771-4138

**MEVLÂNÂ'NIN MESNEVÎ'SİNİN İLK ON SEKİZ BEYTİ İLE HANDAN
ACAR YILDIZ'IN UD SANCISI ADLI ÖYKÜSÜNÜN KONU, TEMA VE
EŞYA DİLİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Öz

Mevlâna'nın Mesnevî'sinin İlk On Sekiz Beyti, diğer adıyla Neynâme, yazıldığı günden bu yana pek çok ilgi görmüş, birçok esere ilham kaynağı olmuştur. Neynâme hakkında pek çok akademik çalışma olmasına rağmen eserdeki “eşya dilinin kullanımı” üzerinde neredeyse hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bu durumdan yola çıkarak bu makalemizde günümüz yazarlarından Handan Acar Yıldız'ın Ud Sancısı adlı öyküsüyle Neynâme'nin “konu, tema ve eşya dili” açısından karşılaştırılmasını uygun gördük. Makalemizde öncelikle karşılaştırma yapılacak eserlerin orijinaleri verilmiş daha sonra iki eserin karşılaştırılması yöntemine geçilmiştir. Eserlerin yazarlarından bağımsız olmaması nedeniyle yazarların hayat hikâyelerine yer verilmiş, benzerlikler ve farklılıklar sıralanmıştır. Yine eserlerin yazıldıkları edebi çevre ve dönemden bağımsız olmaması nedeniyle eserlerin yazıldıkları edebi çevre ve dönemlerin farklılık ve benzerlikleri sıralanmıştır. Eserlerde geçen kavramlardan hareketle iki eser arasında konu ve tema açısından benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Daha sonra eserlerde “eşya dili”nin kullanım yöntemleri göz önüne alınarak iki eser arasında “eşya dili” açısından benzerlik ve farklılıklar irdelenmiştir. Son olarak bu karşılaştırmadan çıkan sonuç özetlenmiştir. Çalışma sonunda iki eser arasında en yoğun benzerliğin “konu, tema ve eşya dilinin kullanımı” açısından olduğu görülmüştür. En zayıf benzerlik ise

“yazarlar, eserin yazıldığı edebi çevre ve dönem” gibi hususlarda gözlemlenmiş sonuçta iki eser arasında önemli benzerliklerin olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, Handan Acar Yıldız, Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti, Ud Sancısı, Eşya Dili, Konu ve Tema.

COMPARISON OF THE FIRST EIGHTEEN COUPLETS OF MEVLÂNÂ'S MESNEVÎ AND HANDAN ACAR YILDIZ'S OF OUD PAIN OF THEIR SUBJECT THEME AND ITEM LANGUAGE

Abstract

The First Eighteen Couplets of Mevlâna's Mesnevî, also known as Neynâme, has attracted a lot of attention since the day it was written and has been a source of inspiration for many works. Although there are many academic studies about Neynâme, almost no study has been done on the “use of item language” in the work. Based on this situation, in this article, we have found it appropriate to compare the story of Handan Acar Yıldız, one of today's writers, named Oud Pain, and Neynâme in terms of “subject, theme and item language”. In our article, firstly the originals of the works to be compared were given and then the method of comparing the two works was started. Since the works are not independent of their authors, the life stories of the authors are included and the similarities and differences are listed. Again since the works are not independent of the literary environment and period in which they were written, the differences and similarities of the literary environment and periods in which the works were written are listed. Based on the concepts in the works, similarities and differences between the two works in terms of subject and theme were revealed. Then, similarities and differences between the two works in terms of the “item language” were examined by considering the methods of using the “item language” in the works. Finally, the result from this comparison is summarized. At the end of study, it was seen that the most in tense similarity between the two works was in terms of “subject, theme and item language”. The weakest similarity was observed in terms such as “the authors, the literary environment and period in which the work was written”. As a result, it was understood that there were important similarities between the two works.

Keywords: Mevlâna, Handan Acar Yıldız, Mesnevî's First Eighteen Couplets, Oud Pain, Item Language, Subject and Theme.

GİRİŞ

İslâmî Türk Edebiyatı denildiğinde akla ilk gelen şairlerimiz Mevlâna Celaleddin-i Rumî ve Yunus Emre'dir. 1244-1273 yılları arasında hayat süren Mevlâna, eserlerini günün şartları nedeniyle Farsça olarak kaleme almıştır. Divan-ı Kebir, Mecalis-i Seba, Fihi Ma Fih, Mektubat ve Mesnevi adlı eserleri olmasına rağmen Mevlâna'nın adı Mesnevî ile özdeşleşmiştir. Mevlâna, Mesnevî'sinin ilk on sekiz beytini bizzat kendisi yazmış diğer beyitleri ise müridi Hüsametdin Çelebi yazıya geçirmiştir. Mevlâna'nın aruzun fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbıyla yazdığı Mesnevi yirmi altı bin beyitten oluşmaktadır. Mesnevî'de alegorik ve sembolik bir anlatım kullanılmış hikayeler yoluyla okuyuculara ders vermeye çalışılmıştır. Türk edebiyatımızda ayrı bir yeri olan Mesnevî adına darül mesnevî denilen okullar açılmıştır. Coğrafyamızda pek çok Mesnevîhanlar yetişmiştir. Pek şaire ilham kaynağı olan, ayrıca şerhleriyle anlam katmanı

zenginleşen Mesnevî'nin hiç kuşkusuz en önemli kısmı Mevlâna'nın bizzat kendisi kaleme aldığı ilk on sekiz beytidir. Edebiyatımızda Neyname olarak bilinen Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinde neyin sembolünde insan-ı kamilin asıl vatanından ayrı düşmesi anlatılır. Edebiyatımızda Neyname'nin pek çok şerhleri yapılmış pek çok esere ilham kaynağı olmuştur. Neyname'nin şerhlerinde daha çok konu ve temaya değinilmiştir. Neyname pek çok araştırmalara, makalelere konu olmasına rağmen eserde kullanılan “eşya dili”ne neredeyse hiçbir araştırmada değinilmemiştir. Mevlana'dan sonra gelen Dini Tasavvufi Edebiyatımızın öncülerinden olan Yunus Emre, ilahileriyle tanınmıştır. Yunus, Dertli Dolap adlı ilahisinde su dolaplarının dilinden Allah aşkını terennüm etmiş eserinde böylelikle “eşya dili”ni kullanmıştır. Yunus Emre bu ilahisiyle edebiyatımızda çığır açar. Kendisinden sonar gelen Kaygusuz Abdal ve Ahmed Hayali de birer dolapname yazmış böylelikle edebiyatımızda bir “Dolapname” türü oluşmuştur. Günümüz yazarlarından Handan Acar Yıldız, hikayeleri ve romanıyla tanınır. Hikayelerinde farklı tarzları deneyen Handan Acar Yıldız, Dolapname türüyle edebiyatımızda yaygınlaşan “eşya dili”ni de hikayelerinde kullanmıştır. Acar Yıldız'ın eşya dilini kullandığı hikayelerin başında Ud Sancısı adlı öyküsü gelir. Öyküde udun dilinden asıl vatanından ayrı düşmeyi anlatan Handan Acar Yıldız, hem konu ve tema hem de eşya dilini kullanma bakımından Neyname'den esinlenmiştir. Bu çalışmamızda edebiyatımızın önde gelen eserlerinden olan Neyname ile günümüz yazarlarından Handan Acar Yıldız'ın Ud Sancısı adlı hikayesini “konu, tema ve eşya dili” açısından karşılaştırarak edebiyatımızda bu alandaki boşluğu doldurmayı umuyoruz.

KARŞILAŞTIRMAYA KONU OLAN ESERLER VE YAZARLARI

Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti

(-.- -/-.- -/-.-//fâ'ilâtun/fâ'ilâtun/fâ'ilun Remel)

Bışnov in ney çûn hikâyet mî-kuned;

ez-cudâyîhâ şikâyet mî-kuned

1. Dinle bak! Bu ney; yakınlardan ayrılıklardan nasıl da söz ediyor;

Kez neyistân tâ merâ bub'ride-end;

ez-nefirem merd u zen nâlîde-end

2. “Beni kamışlıktan kestikleri; vatanımdan kopardıkları günden beri, feryadımdan, kadın erkek; herkes ağladı.”

Sîne hâhem şerhê şerhê ez-firâk

Tâ bî-güyem şerh-ê derd-ê iştiyâk

3. Ayrılık derdinden parça parça olmuş bir kalp isterim ki aslıma kavuşma iştiyakımın derdini ona anlatayım.

Her kesî k'û dūr mând ez-eşl-ê hîş

Bâz cûyed rûzgâr-ê veşl-ê hîş

4. Vatanından, aslından ayrılan, tekrar aslına kavuşma zamanını arar.

Men be-her cem'iyetî nâlân şudem

Cuft-ê bed-hâlân u hûş-hâlân şudem

5. Ben her toplulukta ağladım inledim; derdimi anlatmak için hem iyi hallilerle hem fena hallilerle haşır neşir oldum.

Her kesî ez-zenn-ê hûd şud yâr-ê men

Ez-derûn-ê men ne-cust esrâr-ê men

6. Herkes, kendi anlayışına, zannına göre bana dost oldu; ama kimse benim gönlümdeki sırları araştırmadı.

Sırr-ê men ez-nâle-ê men dûr nîst

Leyk çeşm û gûş râ ân nûr nîst

7. Hâlbuki benim sırrım, ağlayışımın uzak değildir. Fakat her gözde onu görecektir, her kulakta onu işitecek güç yoktur.

Ten zı-cân û cân zı-ten mestur nîst

Leyk kes-ra dîd-ê cân destur nîst

8. Beden ruhtan, ruh da bedenden saklı değildir; ancak hiç kimseye ruhu görme izni verilmemiştir.

Âteş-est in bâng-ê nây û nîst bād

Her ki in âteş ne-dâred nîst bād

9. Bu ney'in sesi ateştir hava değil; bu ateşe sahip olmayan yok olsun!

Âteş-ê 'ışk-est k'ender ney futâd

Cuşiş-ê 'ışk-est k'ender mey futâd

10. Ney'e düşen aşk ateşidir; şaraba düşen aşk coşkunluğudur.

Ney herîf-ê her ki ez-yârî burîd

Perdehâyeş perdehâ-yê mâ derîd

11. Ney, dostundan ayrı düşenin arkadaşısıdır, dostudur; onun perdeleri (makamları), bizim perdelerimizi yırttı.

Hemçû ney zehrî û teryâkî ki dîd?

Hemçû ney demsâz û muştâkî ki dîd?

12. Ney gibi bir zehir ve panzehir kim gördü? Ney gibi bir dostu, bir âşığı kim gördü?

Ney hedîs-ê râh-ê pur hûn mî-kuned

kışşehâ-yê ışk-ê Mecnûn mî-kuned

13. Ney çok ıstıraplı; kanlı yolları anlatıyor; Mecnun'un aşk hikâyelerini anlatıyor.

Mehrem-ê in hûş cuz bî-hûş nîst

Mer zebân-râ muştêrî cuz gûş nîst

14. Bu anlayışın sırdaşı, aklını yitirmiş olandan başkası değildir; dilin müşterisi kulaktan başkası değildir.

Der gem-ê mâ rûzhâ bî-gâh şud

Rûzhâ bâ sûzhâ hemrâh şud

15. Kederimizle günler atbaşı geçti; günler yanlışlarla yoldaş oldu.

Rûzhâ ger reft go rev bâk nîst

Tû bi-mân ey ân-ki çûn tû pâk nîst

16. Günler gittiyse de gitsin, korku yok; sen kal, ey kendisi gibi pâk (münezzeh) bulunmayan (maşûk)!

Her ki cuz mâhî zı-âbeş sîr şud

Her bî-rûzîst rûzeş dîr şud

17. Balık dışındaki suya doydun; rıziksız olanın günü uzadı.

Der ne-yâbed hâl-ê puhte hîç hâm

Pes suhen kûtâh bâyed ve's-selâm

18. Olgunun hâlini ham kişi anlamaz; öyleyse söz kısa olmalı, ve'sselâm.

Ud Sancısı

Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce...

Avuçları patlayıncaya kadar alkışladılar gurbetimi. O kadar alkışladılar ki neredeyse el ayalarındaki kader çizgisi silinecekti. O kadar kendilerinden geçtiler ki kızaran derilerini fark etmediler. Elleri acımadı ama içindeki çizgiler acıdı. Doksan dokuz rakamı sızladı. Benimse gözdemdeydi kaderimin ve anılarımın halkaları. Önce yatay sonra dikey bölmüşlerdi. Zar kadar inceldiğimde gurbetim müziğe dönüştü. Ne içimde ne de dışımda olan bu müzik en çok beni ağlattı. İnleyip ağlayışına alkış tuttular.

Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce...

Çok sayıda şah damarım vardı. Nefesle özdeştim. İçimdeki halka sayısınca idi yaşım. Allah'ın nefes alırken bana sağladığı cömertliğin bedelini testerenin dişlerinde ödedim. Ne kadar çok soluk aldysam o kadar çok can verdim. Hangi cömertliği bir gün ödemeyiz ki zaten. Can vermişim ama ölmemişim. Testerenin dişlerinin gövdeme değdiği gün fark ettim girinti ve çıkıntılarımın aslında yüküm olduğunu. Bütün (boşluklarımın aslında ağırlığım olduğunu.) Boşluğunun acımı uzatıp ölümümü imkansız hale getireceğini... Başlayıp da tamamlanmamış bir ölüm. Nasıl yarım bir ölümdü benimkisi. Testere ileri gidiyordu. Bir de geri geliyordu. Her gidiş, geliş işkencesinin habercisiydi. Dişleri ileri gittiğinde geri dönüşün, geri döndüğünde gidişin acısını düşünüyordum. Hiç ânın acısını yaşayamadım, hep sonrasının acısını yaşadım. Kabuğumdaki yokuşları yalnızca metalin tozu tırmanabildi. Bana hiç mi hiç benzemeyenin tozu tırmandı yokuşlarımı. Dümdüz olsaydım böyle kat kat parçalanmazdım. Dümdüz olsaydım bu kadar acımadı canım. Testereyi süren elin, varlığından haberdar olmadığı canım. Kabuğumda iniş çıkışlar...Elbisemde gelgitler. Testerenin yüzeyi de benim gibi girintili çıkıntılıydı. Ama onunkiler eşitti. Benimkiler ise değildi. O beni kesti. Bense onu yalnızca köreltebildim. İntikamım bununla sınırlı kaldı; köreltmek. Kör etmek bile değil.

Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce...

Ne nesneydim ne özne. Hem varlıktım hem de cisim. Gövdem kadar kalın dalım kadar incedim. Gövdem kadar sabit dalım kadar sallantılıydım. Bir odun kadar çürümesiz, bir yaprak kadar çürüyücüydim. Her yanımlı hışırtı denklemedi. Yine de memnundum hayatımdan öyle ya da böyle. Çok bunaldığımda kulaklarımı kendi dışıma verirdim. Suyun sesini dinlerdim. Bazen bunalsam da günler geçip gidiyordu. Huzurlu olmasam bile huzursuz da değildim. Biraz dalıma biraz da gövdeme yaslanarak tüketiyordum ömrümü. Testerenin dişlerinin gövdeme değdiği güne kadar... Uzaktan gelişini gördüm. Gölgede oturmak için gelenlere hiç benzemiyordu. Başında kasketi vardı zaten. Testerenin dişleri önce farklı noktalara saplandı. Battı. Bazen çakı

ya da bıçakla gövdeme isim kazırlardı. Keskin cisimleri oradan bilirdim. Bu başkaydı. Daha derine saplanmıştı. Kararlılıkla... Kabuğumu aşana kadar pek bir şey hissetmedim ama ilerledikçe canım acımaya başlamıştı. Dıştaki ilk halkama ulaştığında kanamıştım. Bizim kanımızın ismi talaştır. Telaş gibi bir şey... Yapraklarımı baktım. Her zamanki kadar titriyorlardı. Sızım oraya kadar yükselmiyordu. Dalımdan bağımsız, gövdemle ilişkili bir sızıydı bu. Testereyi tutan el sesimi duymayacaktı, duysa da umursamayacaktı. O yüzden bağırmmaya, inlememeye karar verdim. Sıktıkça sıktım kendimi. Liflerim ve hücrelerim birbirine geçti. Testere biraz daha fazla yoruldu, biraz daha köreldi. Oh olsun dedim. Testereyi tutan el daha fazla terledi. Oh olsun dedim. Ne kadar kendimi sıksam da benim de dayanma gücüm bir yere kadardı. Nihayetinde sarsılmaya başladı gövdem. Uzun boyumun her santimi sarsılmaya başladı. Şu beni kesenin üzerine düşsem de ölürsem diyordum. En alçak tarafım mı daha fazla düşecekti en yüksek tarafım mı? Aynı anda ne kadar yüksek ve ne kadar alçaktım. Dalım gökte, köküm topraktaydı. Yaklaşıyordum yere. Köklerimden ayrılmıştım, topraktan ayrılmıştım. Binlerce göz olmuştum. Her bir göz farklı yüksekliğime yerleşmişti. Nasıl bulanık bir düşüştü bu; kendimi hem yukarıdan aşağı hem aşağıdan yukarı izliyordum. Ya ben çok yüksektim ya da yeryüzü çok alçaktı. Yaklaştıkça hızlandım. Güm! Gövdem, son kök damarından da ayrılmıştı. Ama hâlâ nefes alıyordum. Ölmemişim. Demek hiç ölmeyecektim. Eyvah! Kaç kere parçalanacaktım da ölmeyecektim. Canım da parçalarımı mı dağılacaktı?

Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce...

Düştükten sonra ırmağa doğru iteklediler beni. Testereyi tutan eller kavradı bedenimi. Terli avuçları kabuğuma değince kustum. Bizim kusmuğumuzun adı sakızdır. Çiğnerler. “Ben kusayım, onlar çiğnesinler, oh olsun!” dedim. Sürüklenirken dallarım kırıldı. Yapraklarım geride kaldı. Hangi çocuğuma daha çok üzüleceğime karar veremeyince hepsine üzmekten vazgeçtim. Sonunda suya düştüm. Toprağa düşmek kadar zor değildi. Hatta serin ve zevkliydi. Ağırlığıma rağmen dibe çakılmadım. Hızla aktım. Suyun yavaşladığı yerde kenara çıkardılar beni. İyice kurumamı beklediler. Kurudum. Sonra makine sesi duydum. Biliyordum. Tecrübeliydim artık. Yine ölmeyecektim. Dallarım ayrılmıştı. Canım gövdemde, yani en büyük parçamda kalmıştı. Hep öyle olacak zannettim. Yeni makinenin dişlerinden geçince böyle olmadığını gördüm. Kesik acısını bilerek girdim makinenin dişlileri arasına. Bu kez yatay değil dikey kesiliyordum. İkisini kıyasladım. Acı arasında hiç bir fark yoktu. Ancak başıma neyin geleceğini bildiğimden, bilerek acıdığımın ölümü daha fazla istiyordum. Yatay kesilirken ölebileceğime dair ümidim vardı. Ölecektim ve bitecekti ama dikey kesilirken öleceğime dair umudum yoktu. Yatay kesildiğimde en büyük parçama sıçrayan canım, dikey kesildiğimde en küçük parçamda kaldı. Bundan sonra hep dikey kestiler beni ve canım her defasında en küçük parçama aktı. Kabuğumu soyduklarında yaşadığım utancı anlatmam mümkün değil. Bana küfür de ettiler sonunda. Kereste dediler. Kereste! Oysa ben bir ağaçtım. Bir zamanlar... Ormanlardan uzak, ırmak kenarlarında yetişirdim. Gölgem makbuldü. Hızla büyür, uzun ömürlü olurdu. Yapraklarımdan mürekkep yapıldığını duyduğumda onurum biraz daha kurtulmuştu.

Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce...

Bir zamanlar metrelerce yüksekken boyum, şimdi 50 santimlik bir ‘kereste’ olarak atölyeye gönderildim. Ud yapım atölyesiymiş burası. İncecik kesildim. Zar inceliğimdeydim artık. Yırılmayacak bir zardım. 300 derecelik ütüye tutarak büktiler beni. En ince parçamdaydı bükülü canım. Beni tekne dedikleri kalıbın ortasına yapıştırdılar. Diğer ölü parçalarımı da yanlarıma eklediler. Kaynaşalım diye bir de bantla yapıştırdılar birbirimize. Benden ayırdıkları

parçalarını yine benimle kaynaştırmaya çalışıyorlardı. “Bu insanoğlu tuhaf” dedim. Güleyim mi ağlayım mı bilemedim. Udun gövdesini oluşturacaktım. İyice yapıştığımdan -ki bence bir kere ayrıldığı parçanla tekrar kaynaşmak mümkün değildi- emin olduktan sonra kalıbı içimden aldılar. Sonra sap taktılar. Kulp da denilebilir. Sabitleme çubuğunu, bükülü gövdemin iki ucuna yerleştirdiler. Yine biraz canım acıdı. Sabitleme çubuğunu da aldılar sonra. Kenarlarımı düzleştirdikten sonra ladin denilen ağaçtan yapılma göğüs tahtasını üzerime yapıştırdılar. Artık kendime has bütün özellikleri kaybettiğimi düşünüyordum. Sonra cilâladılar. Pırıl pırıl parlardım. Ormana dair her şey silindi üzerimden. Şehirli ve parlaktım. Sonra, özellikle Ladin'in üzerine teller gerdiler. Niye yaptıklarını düşündüm. “Artık tel örgümüz de var, ötesine geçemeyeceğimiz” dedim Ladin'e. Beklememi tavsiye etti. Haklıydı. O tellerle sonlanmamıştık. Aksine, sınırsızlığı ve sonsuzluğu elde etmiştik. Bir hava akımı gelip gövdeme çarptı. Titredim ve ses duydum. Öyle güzel bir sest ki etrafa yayılan. Bunun adı müzikmiş. Biraz içimde biraz dışımdaydı. Çok hoşuma gitti müzik denilen ses . Kulağıma adımın okunması gibiydi. “Bu çok güzel bir ud” dedi usta. “Sesi tam kıvamında tutuyor. Lifleri çok uygun” diye de ekledi. İyi ki ağlamamışım kendimi sıkışmışım kesildiğim gün. Şimdi ne güzel müzik oldum. Akmayan gözyaşlarım içimi nemlendirdikçe her telden gelen sesi kavramam gerektiği kadar kucakladım.

Bir ağaçtım ben. Uda dönüştürdüler beni...

Sapımdan tutup astılar sonra. Çok gelen giden oldu ama usta kıyıp kimselere veremedi beni. Sonra evine götürdü. Küçük parmaklar dokunmaya başladı ilkin. Naif bir ses yayılıyordu etrafa. Bu küçük parmakların sahibi, her dokunuştan sonra beni kucağına daha fazla bastırıyordu. Onun şefkatiyle sarıldıkça daha güzel ses çıkarayım istiyordum. Liflerim sıkılaşıp ayarım bozulmasın diye eski günleri ve özlemleri aklıma getirmemeye çalışıyordum.

Tellere dokunan parmaklar büyüdü. Ama kalınlaşmadı. Parmaklar da beni yasladı göğsün ardındaki kalp de incedi. Nazenindi. O kalbin atışlarını duyunca ırmak aklıma gelirdi. Ağlayamazdım. Sesimin bozulmasından korkardım. Toprağımdan sonra bu parmaklar ve yürekte de ayrılmayı, ikinci bir gurbeti göze alamazdım. Yeni bir gurbeti yaşamamak için ilk gurbetimi içime gömdüm. Ta ki o güne kadar... Açık havaya kılıfsız olarak çıktım yıllar sonra o gün. Önümde yüzlerce, belki binlerce insan vardı. Bağırıyorlar, ısıklık yapıyorlardı. Dizini kaldırıp göğsüne dayadı beni. Kalbi çok hızlı atıyordu. Hiç öyle attığına şahit olmamıştım. Kalabalıktan olmalıydı. Parmaklarını tellere değdirdi. Bir iki tıngırtıdan sonra kalabalık sustu. Onca insandan çıt çıkmıyordu. O zaman anladım bana dokunan ellerin ve yüreğin ne kadar mahir olduğunu. Çok kalabalıktı ve ben geçmişi çok özliyordum. Onun kalp atışları şiddetlendikçe özlemim büyüdü. Testerenin dişleri bu kez zihnime dayandı. Sıkılamalıydım kendimi. Ağlamamalıydım da. İkisini aynı anda nasıl başaracaktım. Bozuk sesimle onu mahcup etmemeliydim. Ya beni terk ederse ne yapardım! Bundan sonra hangi köke sarılırdım? Bir tavan arasında kurtlanıp kalırdım. Sessiz ve müziksiz... Ama dedim ya, onun kalbi titredikçe, gümbürdedikçe testerenin dişleri gelip hafızama dayandı. Nasıl kesmişlerdi beni. Neredeydi toprağı? Neredeydi ırmağın sesi? Dayanamadım ve bir ah diyerek ağlamaya başladım. Gövdeme yavaşça sızdı yaşlarım. Islanmaya başladım. Aynı anda o da tellere dokundu. O da yalnızdı ben de. Şu koca toplulukta ne onun kimsesi vardı ne de benim. Göğsüm gözyaşım ile ıslandı. Bana çarpan hava kendiliğinden tutundu. Hiç duymadığım güzellikte bir sest bu. Kendimizin ahı kendimize ne güzel duyuluyormuş. Baktım o da ağlıyor benim gibi. Çaldı çaldı. Parmakları morarınca, yüreği tutuşuncaya dek. Yorulduk sonunda. Ellerini üzerimden çekti. İşte o an büyük bir gürültü koptu. Alkış tufanı...

Kaldırdı beni. Alnımdan defalarca öptü. Göğsüne bastırdı. Yıllardır içimde biriken üşüme bir anda geçti. Sıcacıktı dudakları. Mis gibi kokuyordu nefesi. Kaybettiğim yapraklardan bile güzel kokuyordu nefesi. Anladım, bundan sonra beni hiç terk etmeyecek.

(Acar Yıldız, 2014, s. 7-13) .

Mevlâna Celâleddin-i Rumî

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî, 6 Rebiü'l Evvel 604/30 Eylül 1207 tarihinde, İslam kültür ve medeniyet tarihinde önemli bir yere sahip, bugünkü Afganistan sınırları içinde bir şehir olan Belh'de dünyaya gelmiştir(Sağıroğlu, 2009, s. 8) .

Afganistan'ın Belh şehrinde doğduğu düşünülen Mevlâna'nın en kabul gören doğum tarihi 1207'dir. Mevlâna'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'nin anlattıklarını esas alan Eflâkî, Mevlâna'nın doğum tarihini 30 Eylül 1207 olarak kabul etmiştir. Ancak Ahmet Kabaklı, bu tarihin yanlış olduğunu, Mevlâna'nın doğum tarihinin kesin olarak bilinmediğini söylemektedir (2011, s.13). Bu düşüncesini Fîhi Mâ Fih adlı eserde anlatılan Semerkant kuşatmasına dayandırmıştır. Semerkant kuşatmasının 1207 yılında olduğunu, Mevlâna'nın bu kuşatmayı hatırlaması için daha önce doğması gerektiğini ifade etmiştir(Pilavoğlu, 2019, s.20) .

Mevlânâ'nın asıl adı Muhammed Celâleddin-i'dir(Sağıroğlu, 2009, s. 8) .

H. Erol Yıldız, Kalem Yazamadı Aşkı adlı eserinde, Celâleddin'in Mevlâna'nın lakabı olduğunu, gerçek adı olmadığını belirtmiştir. Mevlâna isminin de onu yüceltmek için sonradan verildiğine dikkat çekmiştir. Yine aynı eserinde Yıldız, Mevlâna'nın “sultan” anlamına gelen “Hüdâvendigâr” sıfatını da babasının verdiğini belirtmiştir. Bunun dışında Anadolu'da yaşadığı için “Rûmî”, Belh'te yaşadığı için “Belhî” ve Hünkâr gibi lakapları da vardır. Adına soyca Hz. Ebû Bekir'e ulaştığını göstermek için “el-Bekirî” ve Konya'da yaşadığı için “Konevî” sıfatları da eklenmiştir (Karaismailoğlu, 2001, s. 35; Aktaran: Pilavoğlu, 2019, s. 23) .

Mevlânâ'nın babası Belh şehrinin ileri gelenlerinden olan, manevî şahsiyeti ve bilgeliği dolayısıyla Sultânü'l-Ulemâ (Bilginlerin Sultanı) unvanını almış olan Hüseyin Hatibî oğlu Bahaeddin Veled'dir. Annesi ise Harzemşahlar hanedanından olduğu bilinen Mümine Hatun'dur(Nesterova, 2011, s.14) .

Bahâeddin Veled, ailesi ve yakın dostları ile beraber çok sevdiği Belh şehrinden Moğol istilası yüzünden göç etmek zorunda kalır. Bazı rivayetlere göre de Fahreddin Razi'nin hükümdarı kışkırtması sonucu göç kararı alındığı söylenir. Nişabur ve Bağdat üzerinden kutsal topraklara gidip orada hac vazifelerini yaptıktan sonra da “Diyâr-ı Rum” diye adlandırılan Anadolu'ya gitme kararı alırlar. İlk durakları Nişabur'da, büyük İslam bilgini Ferîdüddin Attâr ile karşılaşılır. Attar, Mevlâna'nın gelecekte çok büyük bir âlim olacağını anladığından kendisine Esrârname adlı eserini hediye eder(Pilavoğlu, 2019, s. 20) .

Göç kafilesi hac görevlerini de ifa ettikten sonra eski ismi Larende olan Karaman'a gelirler. Mevlâna, burada on sekiz yaşında Lala Şerafeddin'in kızı Gevher Hatun ile evlenir. Bu evlilikten oğulları Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi dünyaya gelir. Evliliklerinden bir yıl sonra annesi Mümine Hatun'u, daha sonra da ağabeyi Muhammed Alâeddin'i kaybeder. Büyük bir üzüntü yaşayan Mevlâna ve babası, kendilerinde acı hatıralar bırakan bu şehirde daha fazla kalmak istemez. Israrla kendilerini Konya'ya davet eden Alaeddin Keykubat'ın davetine icabet

ederek Konya'ya yerleşirler. Konya'ya gelişlerinden çok kısa bir zaman sonra 1231'de Bahaeddin Veled de vefat eder(Pilavoğlu, 2019, s. 21) .

Babasının ölümünden sonra 1231 yılında müderrislik makamına Mevlânâ geçti. Din ilimleri üzerine çok iyi bir eğitim almıştı. Şeri ilimler konusunda zamanın alimleri tarafından saygı duyulacak derecede bilgiye vâkıftı. Mürşidi Muhakkık'ın, babasının ölümünden sonra sorduğu sorulara güzel cevaplar almasının ardından onun kâl ilmine vâkıf olduğunu hatta babasından yüz mesafe ileride olduğundan takdirle bahsetmiştir. Ancak mânevî aydınlanmasının eksik olduğunu, hâl ilmine sufilik eğitimi ile sahip olduktan sonra babasının gerçek varisi olabileceğini dile getirmesi ile anlıyoruz. Tasavvuf ile gerçek mânada ilk tanışması Muhakkık vasıtasıyla olmuştur. Onun aracılığıyla babasının derin eserlerine vakıf oldu, Muhakkık'ın kâmil ve disiplinli önderliği altında tasavvuf sırlarını öğrendi. Buradan hareketle Mevlânâ'nın o zamanlar sufîyâne bir hayattan ziyâde daha çok müderris gibi yaşıyor olduğunu görüyoruz(Kaval, 2011, s. 27) .

Marifetullah yoluna girdikten sonra da çeşitli alanlarda derinleşmek için zamanın en iyi ilim merkezi olan Suriye'de yedi yıl din eğitimi almıştır. Onun Suriye yolculukları sırasında 1240'da Şeyh-i Ekber İbn Arabî ile Şam'da karşılaşmış olması da muhtemeldir. Onun vahdet-i vücûd telakkisinden birçok mutasavvıf gibi Mevlânâ'nın da etkilendiği kabul edilir. Ancak Chittick bu iddiayı reddeder. Hatta iddiada bulunanlara sert eleştiriler yöneltir. Chittick, Mevlana'nın vahdet-i vücûd telakkisini keşfen elde ettiğini savunur. Bu yüzden Mevlânâ'nın fikir dünyasını şekillendiren asıl unsurların babası Bahâüddin Veled, Şems, Senâi, Attâr gibi kişiler olduğunu söyler. İbn Arabî ile bire yoğun bir kişisel ilişkisi olmasa bile İbn Arabî'nin önde gelen yorumcusu Sadreddin Konevî ile aralarında kuvvetli bir muhabbet ve sohbet olduğunu biliyoruz (Kaval, 2011, s. 27-28) .

Mevlana, ilk eşi Gevher Hatun'un genç yaşta vefat etmesinin ardından Konya vilayetinde ikamet eden İzzüddin Ali isimli şahsın kızı olan Kerra Hatun ile yeniden dünya evine girmiştir. Bu evlilikten, Emir Alim Çelebi ve Melike Hatun adlarında iki evlat sahibi olmuştur (Sertdemir, 2012, s. 10) .

Mevlânâ, aynı zamanda ilk hocası olarak kabul ettiğimiz babası Bahâüddin Veled'in vefatının ardından onun yerini almış ve vaaz ile meşgul olmuştur. Bu esnada Bahâüddin Veled'in müridi olan Seyyid Burhâneddin Muhakkık Tirmizî (ö.639/1241), şeyhinin Konya'da olduğunu duymuş ve Konya'ya gelmiştir. Geldiğinde şeyhinin vefat haberini alan Burhâneddin, "Ben şeyhin ta kendisiyim, benden bir eser kalmamıştır; hiç şekerin şekerlikten ayrıldığını gördün mü sen?" demek suretiyle Mevlânâ'ya, bilgide eşi bulunmadığını ancak hâl sahibi de olması gerektiğini, böylece babasına tam olarak mirasçı olacağını söylemiştir. Neticede Burhâneddin Muhakkık'ın müridi olan Mevlânâ dokuz yıl onun sohbetinde bulunmuştur(Arslan, 2018, s.13) .

Mevlânâ'nın şeyhi Burhâneddin'in hizmetinde bulunduğu yıllar içinde Halep ve Şam'da eğitim aldığı rivayet edilmektedir. Halep'te dinî ilimleri tahsil eden, bunun yanında felsefe ile de meşgul olan Mevlânâ'nın Hanefî Mezhebine dair bilgisini Halep'te bulunduğu sırada eğitimiyle bizzat ilgilenen ve bir Hanefî fakihî olan Kemâleddin b. Adîm (ö. 660/1261)'den edindiği kabul edilir(Arslan, 2018, s. 13) .

Mevlânâ'nın 641/1244'de Şems-i Tebrizi (Melikdad b. Ali b. Şemseddin Mehmed) ile karşılaştığı kaynaklarda geçmektedir. İlk karşılaşma Şam'da olmakla beraber, aralarındaki

kıvılcımı tutuşturan diyalogun yaşandığı yer Konya olarak geçmektedir. İkisi arasındaki söz konusu bu diyalog şu şekilde anlatılmaktadır: Bir gün Mevlânâ öğrencileriyle dolaşırken, onları gören Şems, Mevlânâ'nın bineğinin dizginini tuttu ve "Hz.Muhammed (s.a.s) mi yoksa Beyazid mi daha büyüktür? diye sordu. Mevlânâ 'Hz.Muhammed (s.a.s), bütün peygamber ve velilerin reisidir. Büyüklük O'nundur. dedi. Bunun üzerine Şems: 'Hz.Muhammed (s.a.s), ' Ya Rabbi, Seni tenzih ederim, biz Seni layık olduğun gibi bilemedik.' der. Oysa Bayezid: 'Ben kendimi tesbih ederim, şanım ne yücedir.' buyuruyor' der. Mevlânâ: 'Bayezid'in susuzluğu bir yudumla dindi ve suya kandı. Halbuki Hz.Muhammed (s.a.s) susuzluktan yanıyor, bir yudumla doymuyordu. Bayezid, Hakk'ın ilk tecellisiyle kendini nura gark olmuş gördü, daha fazlasına bakamadı. Hz. Muhammed (s.a.s) ise, Cenab-ı Hakk'ı her gün görüyor, daha çok yaklaşıyordu. Allah'ın kudret ve yüceliğini günden güne artarak müşahade ettiği için, 'Biz Seni layıkıyla bilemedik.' buyurdu der(Sağiroğlu, 2009, s. 12-13) .

Mevlânâ-Şems ilişkisi, işte bu diyalogla başlar. Mevlânâ, bütün ilmî faaliyetlerinden elini eteğini çeker. İki dost, gece gündüz manevî sohbetlerde vakit geçirmektedir. Ancak halk, Şems-i Tebrizi'yi, Mevlânâ'yı kendilerinden uzaklaştırmakla suçlamaya başlar. Ve kıskançlıklar sonucu Şems aleyhinde dedikodular çıkmaya başlar. Neticede bu dostluğun altındaki sırrı idrak edemeyenlerin, düşmanca davranışları sebebiyle, Şems 643/1246 yılında Konya'dan ayrılır ve Şam'a gider. Bu ayrılıktan sonra Mevlânâ derin bir acıya gömülür ve her şeyle ilgisini keserek bir köşeye çekilir. Bu sıralarda Şems'den gelen bir mektup üzerine Mevlânâ sevinçle yeniden sema etmeye, şiirler yazmaya, dostlarına iltifata başlar. Bunun üzerine Sultan Veled, Şam'a giderek, Şems'i Konya'ya davet eder ve Şems Sultan Veled'le beraber Konya'ya döner. Şems'in bu dönüşüne halk çok sevinir fakat bu huzur dolu günler pek uzun sürmez. Mevlânâ ve Şems arasındaki eski samimiyet hasıl olunca, kıskançlığa dayalı olarak, şehir halkı ve müritler tarafından aynı hoşnutsuz tavırlar ortaya çıkmaya başlar. Nihayet 644/1247 yılında Şems ikinci defa kaybolur. Şems'in düşmanları onu öldürmüşlerdir. Bu gerçek Mevlânâ'ya söylenmez ama, Şems'in gidiş haberi yayılır. Bu sırlı ölümün nasıl gerçekleştiği hep gizemli olarak almış, ancak Mevlânâ'nın ölümünden sonra kaleme alınan eserler, bu esrarlı ölümüne bir nebze ışık tutabilmişlerdir (Sağiroğlu, 2009, s. 13) .

Mevlâna, Şems'in ölümünden sonra çektiği acıyı kuyumcu Selâhaddin Zerkubî ile dindirmeye çalışır. Mevlâna hakkındaki en yetkin uzmanlardan biri olan Fûrûzanfer, Selâhaddin Zerkubî'nin yumuşak tabiatı ile Mevlâna'yı sakinleştirdiğini ifade etmiştir(Pilavoğlu, 2019, s. 22) .

Mevlâna'nın sonuncu halifesi, yol arkadaşı Hüsâmeddin Çelebi'dir. Mesnevî'nin beyitlerini Mevlâna'nın söylediği, Hüsâmeddin'in de yazdığı bilinmektedir. Sadece Mesnevî'nin ilk on sekiz beytini Mevlâna'nın bizzat yazdığı rivayet edilmektedir. Mevlâna, eserinin son cildine de "Hüsâmî-nâme" adını vererek, bu cildi ona armağan etmiştir. Bu bilgi, Mesnevî'de şu şekilde geçmektedir: "Ey gönlün hayatı! Hüsâmeddin! Altıncı bölüme isteğin çokça coşuyor. Senin gibi bir bilginin çekişiyle Hüsâmî-nâme/Mesnevî dünyayı dolaşır oldu. Ey manevi/arif! Mesnevî'yi tamamlamak üzere altıncı bölümü sana hediye getiriyorum." (Karaismailoğlu, 2015, s. 740). Bu dönem Mevlâna'nın en verimli dönemi olmuştur. Artık kendisine gerçek ismi Celâleddin yerine efendimiz anlamına gelen Mevlâna denmeye başlanmıştır(Pilavoğlu, 2019, s. 23) .

Anadolu Selçuklu Devleti'nin en parlak yılları Alaeddin Keykubat'ın vefatı ile sona ermiş, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1237 yılında tahta geçmesinin ardından gerileme devri

başlamıştır. Bu dönemde baş gösteren Moğol istilası ve Anadolu topraklarında ortaya çıkan ayaklanmalar, Türk insanını derinden sarsmıştır. Halk, umutların yok olduğu bir ortamda yaşam mücadelesi vermiş ve ahlaki değerler ile korunan kültür birliği dağılmaya yüz tutmuştur. Selçuklu egemenliğinin sürüklendiği kargaşa sürecine birebir tanık olan Mevlana, dönemin sosyal ve siyasal durumuna yapıtlarında yer vererek toplumsal düzenin yeniden sağlanması yolunda görüşlerini beyan etmiştir(Sertdemir, 2012, s. 13) .

Ansızın hastalanan Mevlânâ, hekimlerin tüm tedavi çabalarına rağmen 5 Cemaziye'l-Evvel 672/12 Aralık 1273 yılında vefat etmiştir. Mevlânâ, hastalığı esnasında kendisini ziyaret eden ve iyileşmesi için duada bulunan Sadreddin Konevî'ye “Bundan sonra şifa size mübarek olsun, öyle ki âşıkla maşuk arasında kıl bir gömlekten başka bir şey kalmamıştır. Nurun nura kavuşmasını istemiyor musunuz?” diyerek ölüm hakkındaki düşüncesini dile getirmiştir. Mevlânâ'nın vefatıyla birlikte Müslüman gayr-i müslim, küçük büyük tüm halk perişan olmuş, ülkenin pek çok yerinden sevenleri aşkla onun cenazesine iştirak etmişleridir. Mevlânâ'nın vasiyeti üzerine cenaze namazını kıldırarak olan Sadreddin Konevî, namaz kıldırarak için ilerlerken bayılmış, onun yerine Mevlânâ'nın cenaze namazını Kadı Sirâceddîn Urmevî (ö. 682/1283) kıldırıştır. Sultan Veled, her dinden her topluluğun Mevlânâ'ya duyduğu muhabbeti “İsa dinindekiler, o bizim İsa'mızdı diyorlardı; Musa dinindekiler, Musa'mız... Mü'minse, Rasûl'ün sırrı, nuru olarak görüyordu.” ifadeleriyle anlatmıştır(Arslan, 2018, s.16) .

Naaşı, babasının kabri yanına gömülmüştür. Sultan Veled döneminde bu kabirlerin üstüne bugün “Yeşil Türbe” diye anılan türbe yapılmış, bu türbe, daha sonra Mevlevilerin merkezi haline gelmiştir. Mevlâna'nın benim düğün gecem dediği 17 Aralık, her yıl on beş gün süren Şeb-i Arûs (düğün gecesi) törenleri ile anılmaktadır(Pilavoğlu, 2019, s. 24) .

Eserlerini Farsça yazan Mevlânâ'nın beş eseri bulunmaktadır. İlk olarak kaleme alınan eseri Dîvân-ı Kebîr, Farsça yazılmıştır. Yer yer Arapça ve Rumca kelimeler kullanılan eser geniş bir hacme sahip olduğundan Dîvân-ı Kebîr; şiirlerde genellikle “Şems”, “Şems-i Tebrizî” mahlasları kullanıldığı için Dîvân-ı Şems veya Dîvân-ı Şems-i Tebrizî adı da verilmiştir. Yazma nüshaları 30.000 beyit ile 50.000 beyit arasında değişen Dîvân-ı Kebîr'deki rubâîler, Türkiye'de ilk olarak Veled Çelebi tarafından yayımlanmış, 1942 rubâî ihtiva eden bu eseri M. Nuri Gençosman “Mevlâna'nın Rubailerî I-II” adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir(Arslan, 2018, s. 17) .

Araştırmamızın evrenini oluşturan Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eseri, Tasavvuf öğretisi ile ilgili önemli bilgiler içeren, bunların insanın yaşam biçimine ve davranışlarına yansımalarını açıklayan bir kitap olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir(Nesterova, 2011, s. 18) .

Mevlâna'nın eserleri arasında en meşhuru olan Mesnevî, adını Mevlâna'nın da kullandığı Klasik Doğu edebiyatındaki beyit biçiminden almıştır. Altı ciltten oluşan eserin yazımına 1529 yılında başlandığı düşünülmektedir. Mevlâna, Mesnevî'yi söylemeye müridi Hüsameddin Çelebi'nin ricaları üzerine başlamıştır. Bu istek doğrultusunda daha önceden yazdığı on sekiz beyti cebinden çıkaran Mevlâna, söylediklerini Hüsameddin Çelebi'ye yazdırarak eserin nazmına başlamıştır. İkinci cilde başlamak üzereyken Hüsameddin Çelebi'nin eşi vefat ettiği için yazımına iki yıl ara verilmiştir (Pilavoğlu, 2019, s. 24) .

Mecazi bir dilin kullanıldığı Mesnevi'de, tasavvufun felsefî ve ahlaki esasları temsili birer hikaye halinde aktarılır. Bu hikayelerin içerisinde mütefekkirler için yazılmış çok ince ve derin anlamı ifade edenlerden, halk ve çocuklar için yazılmış çok basit ve kolay anlaşılana

kadar muhtelif çeşitleri vardır. Kullanılan materyal itibariyle Mesnevi, Feridüddin Attar, Senai ve Beydeba'dan alınmış öykü ve masallardan kurulmuştur. Ayrıca Kur'an ve Hadis yorumlarında yine bundan başka Mahmud Gaznevi ve Ayaz kıssalarından, Leyla ve Mecnun'dan, Kisas-i Enbiya ve Menakib-i Evliya'dan parçalar alınmıştır (Çelik, 2002, s. 27) .

Aruzun fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbıyla yazılan eser, yaklaşık olarak yirmi altı bin beyitten oluşmaktadır. Mevlâna, bu eserinde tasavvufi düşüncelerini hikâyeler hâlinde, ayet ve hadislerle dayandırarak anlatmıştır. Molla Cami'nin "Mağz-i Kur'an" (Kur'an'ın özü) olarak nitelediği kitap, "Kur'an'ın Tefsiri" ve "Hak Âşıklarının Kitabı" olarak da adlandırılır. Eserinin kolay çözülmediğini belirten Mevlâna ise eserini "vahdet dükkânı" olarak nitelendirmiştir (Yıldız, 2010, s. 14). Mesnevî, birçok kişi tarafından şerh edilmiş, çoğu şaire ilham kaynağı olmuştur. Hatta bir nevi "Mevlevi Edebiyatı"nın doğmasına zemin hazırlamıştır (Yıldız, 2010, s. 15). Daha iyi anlaşılabilmesi için Dârü'l-Mesnevi gibi özel okulların açılması da esere ne kadar ehemmiyet verildiğini göstermektedir (Pilavoğlu, 2019, s. 24-25) .

Bu iki temel esere ilaveten Mevlânâ'nın çeşitli vesilelerle bir başkasına söyleyerek yazdırdığı mektupların toplanmasından meydana gelen Mektûbât, yedi vaazının kaydedilmesiyle oluşturulan "Mecâlis-i Seb'a" ve yine Mevlânâ'nın konuşmalarından derlenmiş, Farsça yazılmış "Fîhi Mâ Fih" adlı bir eseri bulunmaktadır (Arslan, 2018, s. 17) .

Mevlânâ şiir uslûbu açısından kendisinden önce yaşayan Hakîm Senâî (ö. 525/1131) ve Ferîduddin Atar (ö. 618/1221)'in etkisinde kaldığı gibi, kendisinden sonra da her dönemde birçok mutasavvıf şâiri etkilemiştir. Zira Mevlânâ, hem sûfî kimliği, meşrebi ve önderliği ile hem de nitelik ve nicelik açısında tasavvufi şiirin en büyük temsilcisi olması hasebiyle tabii olarak kendinden sonra yaşayan aynı ruh ve düşünce çizgisindeki kişileri etkilememesi mümkün değildir (Tenik, 2007, s. 154) .

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu arifesinde Anadolu'da faaliyet gösteren ünlü mutasavvıflardan birisi de Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 1273) idi. Onun görüşleri, tasavvuf düşünce ve anlayışına hak ettiği değeri veren Osmanlılar tarafından tevarüs edilerek asırlar boyu devam ettirildi. Öyle ki Mevlânâ Osmanlı'da. Muhyiddin İbnü'l-Arabî ile birlikte görüşlerine en çok değer verilen iki mutasavvıftan biri konumuna geldi. Mevlânâ'nın özellikle İslâm kültürünün en önemli eserlerinden biri olan Mesnevisi saraylarda, konaklarda, camilerde ve tekkelerde okunan el kitabı haline geldi, adına bir çok şerh ve tercümeler yapılarak toplumun her kesimine ulaştırıldı. Mesneviye Mevlevilerin yanı sıra diğer tarikat mensuplarının da sahip çıkması daha da geniş çevreye ulaşmasını sağladı (Öngören, 2007, s. 49) .

İslam düşünce tarihinin özgün simalarından biri olan Mevlana, sadece edebi ve tasavvufi alanda değil dinî ve sosyal nitelikli düşünceleriyle de etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Düşünceleri ve yaklaşımlarındaki çeşitli yönleri öne çıkaran çalışmalar da, bu anlamda onun çok farklı alanların ilgi odağı olduğunu göstermektedir. Ancak onun eserlerinde kullandığı dil, kendine has terminolojisi ve anlatımında uyguladığı yöntem anlaşılaksızın, hakkında yapılacak çalışmaların sınırlı ve yüzeysel bir yaklaşımdan öteye geçemeyeceği açıktır. Diğer taraftan, O'nun İslami kültür ve birikime vukufiyeti kadar, ondan önceki tarihsel ve sosyo-kültürel fenomenlerin de bilgisine sahip olması, kendisini günümüze kadar ulasan olağanüstü bir ilginin öznesi haline getirmektedir. Mevlana hakkında yapılan araştırmalarda, genellikle anakronik bir zorlamanın sonucu olarak yeni kavram ve argümanların ışığı altında tanımlama ve değerlendirme eğilimi dikkati çekmektedir. Kuskusuz bütün diğer tarihsel olgu ve kişiliklerde olduğu gibi onun düzeyinde bir düşünürün de kendi yaşadığı tarihsel ve toplumsal bağlamlarda

ele alınması ve anlaşılması, düşüncelerinin gerçekçi bir zeminde değerlendirilmesi açısından vazgeçilemeyecek bir yaklaşım tarzıdır (Çelik, 2002, s. 32) .

Mevlânâ'nın Mesnevî'si, Türk edebiyatında etkisi en çok olan eserlerin başında yer almaktadır. Bu etki, Mesnevî'nin yazıldığı tarihten günümüze kadar artarak devam etmektedir(Nesterova, 2011, s. 21) .

Hız. Mevlânâ'nın hayatına kısaca bir baktığımızda, onun, sosyal, kültürel, ilmi, siyasi, edebî, iktisadî, dinî çevresinden aldığı çok yönlü etkilerle İslam'ı ve insanı çözümlemeye, hayatı anlamaya ve anlatmaya çalışması günümüz insanının problemlerinden hareketle evrensel sonuçlara ve çözümlemelere ulaşmasına sebep olduğunu rahatlıkla görebiliriz (Sağiroğlu, 2009, s. 15-16) .

Nitekim bugün Mevlevilik çok geniş bir coğrafyada yayılmıştır. Amerika'da her üç ailenin birinde Mesnevi'den seçmeler olduğu kaydedilir. Onun eserlerinin tesiriyle her sene çok sayıda insan İslam'ın nuruyla tanışıp Müslüman olmaktadır. O hala diri, hala etkilidir. Hız. Mevlânâ'nın vakıa halindeki bu etkisinin altında, onun Kur'an ve Sünnette dayalı mesajının özünü anlaması ve insan denen meçhulü çözümlemesi yatar (Sağiroğlu, 2009, s. 16) .

Handan Acar Yıldız

1 Şubat 1979 Perşembe Bayrampaşa Cezaevi hastanesinde dünyaya geldi. Asıl adı Handan Acar'dır. Kullanmaya devam ettiği yazarlık ismi ise Handan Acar Yıldız'dır. Babasının adı Mehmet Acar'dır. Gençliği ve çocukluğu İstanbul'un farklı ilçelerinde (Eyüp, Bahçelievler, Avcılar, Başakşehir) geçti (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde gazetecilik ve Anadolu Üniversitesi'nde sosyoloji eğitimleri aldı. Resmi eğitiminin dışında kendini en fazla edebiyat alanında geliştirmeye çalıştı. Çok çok kısa bir süre resim kursuna devam etti. İlkokul öğretmenleri: Raif Aydın ve Muharrem Vişnelioğlu'dur. Üniversite hocaları ise: Ünsal Oskay, Atilla Girgin, Kayahan Güven, Abbas Güçlü (gazeteci), Melda Şimşek, Feridun Hürel (aynı zamanda müzisyen), Yasemin İnceoğlu, Şengül Özarkan, Güngör Uras (ekonomist, gazeteci)'tir (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Yazar Mustafa Kutlu ile zaman zaman sohbet etme imkanı oldu. Ankara'da bulunduğu yıllarda yazar Hüseyin Su ile görüştü. Selim İleri ile Eyüp Belediyesi'nin bir etkinliğinde tanışma fırsatı oldu. Yazar Cihan Aktaş, Yıldız Ramazanoğlu, Cemal Şakar, Necip Tosun, Güray Süngü ve Aykut Ertuğrul ile halen iletişimi sürmektedir. Rasim Özdenören ile birlikte 2014-2016 yılları arasında yaklaşık iki yıl Hece Öykü dergisinin çıkarılması esnasında iletişimi oldu (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Cumhurbaşkanları: Fahri Korutürk, Kenan Evren, Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan ve başbakanlar: Süleyman Demirel, Turhan Feyzioğlu, Bülend Ulusu, Turgut Özal, Yıldırım Akbulut, Mesut Yılmaz, Erdal İnönü, Tansu Çiller, Necmettin Erbakan, Bülent Ecevit, Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan, Ahmet Davutoğlu, Binali Yıldırım devrinde yaşadı (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Gazetecilik mesleğinin her alanında (muhabirlik, editörlük, redaktörlük) görev yaptı. Dergilerin yayın kurullarında, bazı öykü yarışmalarının jürisinde yer aldı (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Tek çocuğu Amine Zehra Yıldız'dır (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Yazarın dört hikaye kitabı vardır: Cam Koridor, Ağır Boşluk, İnatçı Leke, Açık Unutulmuş Mikrofon. Tek romanı ise Kaybolmuş Kaderler Müzesi'dir. Son olarak Karanlıkta Patlama: Dünya Öyküsünün Anıtları adlı poetika kitabı çıkarmıştır.

Proust, Dostoyevski, Ambrose Bierce, Platonov, Herman Hesse, Kazancakis, Nabokov, Borchert, Steinbeck, Sait Faik, Oğuz Atay, Kemal Tahir en sevdiği yazarlardır ama birebir tamamen/külliyen etkisinde kaldığı bir yazar yoktur (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Mesnevi'yi 27-28 yaşlarında okumuştur. Salt Mesnevi'ye indirgmeden Mantikut Tayr'dan Amakı Hayal'e Doğu edebiyatının alegorik ve sembolik anlatımından etkilenmiştir (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

Ud Sancısı adlı öyküsünü Ankara'da 2013 yılında yazmıştır. Edebiyat dergilerinin oldukça çok sayıda çıktığı, bu dergilerde ve çevresinde edebi türlere dair tartışmaların, görüş alış verişinin yoğun olduğu, yazarının da çok sayıda dergiye zaman zaman yazılarıyla katkıda bulunduğu bir ortamda yazıldı Ud Sancısı. Mesnevideki derin gurbet duygusu, insanın asıl yurdundan uzakta olduğu duygusu esere etki etmiştir (Handan Acar Yıldız ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021) .

KARŞILAŞTIRMALAR

Metinlerin Yazarları Açısından Karşılaştırılması

Her iki yazar da devrin önde gelen eğitim kurumlarında önde gelen alimlerden ilim tahsil etmiştir. Her ikisinin anadili Türkçe olup ayrıca yabancı dilde yazılmış edebiyata vakıftırlar. Her iki yazar da döneminin önemli şehirlerinde yaşamıştır. Her iki yazarında basılı kitabı bulunmakta olup eserlerinde tasavvuftan beslendiler ve tasavvufî konulara değindiler. Eserlerinde alegorik ve sembolik bir anlatım kullanan her iki yazar da devrin önemli şahsiyetleriyle tanışıp sohbetlerinde bulundular.

Yukarıdaki benzerlikler yanında yazarlar arasında bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıkların en büyük nedeni farklı coğrafya ve dönemlerde yaşamış olmalarıdır. Örneğin Mevlâna, 30 Eylül 1207 tarihinde Belh'te; Handan Acar Yıldız ise 1 Şubat 1979 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Mevlâna, Handan Acar Yıldız'dan 772 sene önce doğmuş; bunun sonucu olarak farklı devletlerin dönemini görmüşlerdir. Mevlâna medresede eğitim almışken Handan Acar Yıldız ise üniversitede eğitim alır. Bunun sonucu olarak Mevlâna Doğu'nun önde gelen yazarlarından etkilenirken Handan Acar Yıldız ise hem Doğulu hem de Batılı yazarlardan etkilenmiştir. Mevlâna, devrin yöneticilerine daha yakın olması açısından şanslıdır. Mevlâna şöhretini Farsça yazdığı Mesnevî ile kazanırken Handan Acar Yıldız, Türkçe yazdığı öyküleri ve romanıyla tanınır. Mevlâna'nın beş basılı eserine karşılık Handan Acar Yıldız'ın altı basılı eseri bulunmaktadır.

Metinlerin Edebi Çevre ve Dönemleri Açısından Karşılaştırılması

Yazarların yaşadıkları coğrafya ve içinde bulundukları kültürel ortam dikkate alındığında eserlerin Türk kültürünün hâkim olduğu yerlerde yazıldığı görülür. Her iki eserde türlerinde edebi faaliyetlerin zengin olduğu dönemde yazılmıştır. Eserlerin yetkinliği göz önüne alındığında iki eserin de yazarların olgunluk döneminde yazıldığı düşünülür.

Edebi çevre ve dönem açısından iki eser arasında önemli pek çok farklılık görülmektedir. Nitekim Mevlâna'nın 1207- 1273 yılları arasında daha çok Konya'da yaşadığı; buna karşılık Handan Acar Yıldız'ın 1979'dan bu yana daha çok İstanbul'da yaşıyor olması dikkate alındığında iki eserin edebi çevre ve dönem açısından farklılıklar taşıması doğal kabul edilecektir. Mevlâna, Mesnevî'yi edebiyatımızın "İslâmî Türk Edebiyatı" döneminde, klasik edebiyat türü olan mesnevi tarzında Farsça olarak kaleme alırken Handan Acar Yıldız ise Ud Sancısı adlı öyküsünü edebiyatımızın "Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı" döneminde Batı edebiyatı türü olan öykü tarzında Türkçe olarak kaleme almıştır. Mevlâna eserinde Doğu'nun önemli yazarlarından Feridüddin Attar, Senai ve Beydeba'dan etkilenirken Handan Acar Yıldız, eserini Batı türünde öykü olarak yazmış olmasına rağmen Doğu edebiyatının alegorik ve sembolik anlatımından etkilenmiştir. Mevlâna eseri matbaanın olmadığı basım teknolojisinin bile hayal edilemediği bir dönemde ilk on sekiz beytini kendisi yazmış diğer beyitlerini ise Hüsâmeddin Çelebi yazarak tamamlanmıştır. Handan Acar Yıldız, Ud Sancısı adlı öyküsünü ise matbaadan öte basım teknolojisinin hızla geliştiği dijital bir çağda edebiyat dergilerinin oldukça yaygın olarak çıktığı , bu dergilerde ve çevresinde edebi türlere dair tartışmaların, görüş alış verişinin yoğun olduğu, yazarının da çok sayıda dergiye zaman zaman yazılarıyla katkıda bulunduğu bir ortamda yazdı. Ayrıca Mevlâna'nın Handan Acar Yıldız'a göre daha yüksek makamlara ulaşması çevresinin genişlemesine ve devlet adamlarıyla hem-sohbet olmasına imkan tanımıştır. Handan Acar Yıldız ise gazetecilik, muhabirlik gibi görevlerde bulunmasıyla halkla daha yakından iletişim kurma fırsatı yakalamış olabilir. Demek ki iki eserin yazıldıkları edebi çevre ve dönem açısından ortaklıklardan çok farklılıklardan bahsetmek doğrudur.

Metinlerin Konu ve Tema Açısından Karşılaştırılması

Mevlâna'nın Mesnevî'sinin ilk on sekiz beytinde sırayla; ayrılık, vatanından koparılmak, ağlamak, parça parça olmak, aslına kavuşmak iştiağı, dert anlatmak, iyi ve kötü hallilerle haşır neşir olmak, gönüldeki sır, beden ruhtan ruhun ise bedenden saklı olmaması, neyin sesinin hava değil de ateş olması, aşk ateşi, dostundan ayrı düşenin arkadaşı olmak, ıstırap, kanlı yollar, Mecnun'un aşk hikayesi, dilin müşterisinin kulaktan başkası olmaması, günlerin atbaşı geçmesi, yanlışlarla yoldaş olmak, kendisi gibi pak bulunmayan maşuk, olgunun halini ham kişinin anlamaması gibi kavramların irdelendiği anlaşılmaktadır.

Handan Acar Yıldız'ın Ud Sancısı adlı öyküsünde ise sırayla; gurbet, kendinden geçmek, kader, ağlamak, inleyip ağlayışına alkış tutmak, bedelini testerinin dişleriyle ödemek, acıyı uzatıp ölümü imkansız hale getirmek, yarım kalmış bir ölüm, ânın acısını yaşayamamak, kat kat parçalanmak, canı acımak, hayatından memnun olmak, kulaklarını kendi dışına vermek, günlerin geçip gitmesi, huzurlu olmasa da huzursuz da olmamak, köklerinden ve topraktan ayrılmak, binlerce göz olmak, hiç ölmek, oh olsun demek, başına neyin geleceğini bilip ölümü daha fazla istemek, kendine has bütün özellikleri kaybetmek, kulağına adının okunması, etrafa naif bir ses yayılması, şefkatle sarılmak, eski günler ve özlem, kalbin atışlarını duyunca ırmak aklına gelmesi, açık havaya kılıfsız olarak çıkmak, çıt çıkmamak, ellerin ve yüreğin mahir olması, geçmişi çok özlemek, özlemi büyümek, terk edilmek, kurtlanıp kalmak, sessiz ve müziksiz kalmak, testerinin dişlerinin hafızaya dayanması, ah diyerek ağlamaya başlamak, kendimizin ahının kendimize güzel duyulması, yüreği tutuşmak, bundan sonra hiç terk edilmemek gibi kavramların irdelendiği anlaşılmaktadır.

Görüldüğü gibi iki eser arasında konu, tema açısından benzerlikler bulunmaktadır. İki eserde de geçen kavramlardan birisi "ağlamak"tır. Ud Sancısı adlı öyküde "günlerin geçip

gitmesi" kavramı kullanılırken Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinde "günlerin atbaşı geçmesi" kavramı kullanılır. Benzer olarak Ud Sancısı adlı öyküde "gurbet" kavramı kullanılırken Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinde "ayrılık" kavramının kullanıldığı görülür. Son olarak Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinde "vatanından koparılmak" kavramına karşılık Ud Sancısı adlı öyküde "köklerinden ve topraktan ayrılmak" kavramı kullanılmıştır.

Bu benzerliklere karşılık iki eser arasında konu ve fikirler açısından önemli farklılıklar da vardır. Örneğin Mesnevî'nin ilk on sekiz beyti "dert anlatmak, iyi ve kötü hallilerle haşır neşir olmak, bedeninin ruhtan ruhun ise bedenden saklı olmaması, yanlışlarla yoldaş olmak, kendisi gibi pak bulunmayan maşuk, olgunun halini ham kişinin anlamaması" üzerine kuruluyken Ud Sancısı adlı öyküde "bedelini testerenin dişleriyle ödemek, yarım kalmış bir ölüm, hayatından memnun olmak, oh olsun demek, başına neyin geleceğini bilip ölümü daha fazla istemek, etrafa naif bir ses yayılması, şefkatle sarılmak, açık havaya kılıfsız olarak çıkmak, ellerin ve yüreğin mahir olması, sessiz ve müziksiz kalmak, yüreği tutuşmak, bundan sonra hiç terk edilmemek"ten bahsedilmektedir.

Yukarıdaki değerlendirmeden anlaşılacağı üzere iki eser arasında pek çok farklılık olmasına rağmen "gurbet, ağlamak, insanın asıl yurdundan uzakta olduğu" gibi ortak temaları işlemeleri açısından benzerlik vardır.

Metinlerin Eşya Dilini Kullanımı Açısından Karşılaştırılması

Mevlâna, eserine "Dinle bak! Bu ney, yakınlardan ayrılıklardan nasıl da söz ediyor." diye başlar. Bu beyitte hâkim(ilahî) bakış açısı ile üçüncü kişi anlatımı kullanılsa da bundan sonra "eşya dilini"nin kullanılacağı, hikayeyi "ney"in anlatacağını okuyucuya bildirilir. İkinci beyitte "Beni kalmışlıktan kestikleri; vatanımdan kopardıkları günden beri, feryadımdan kadın erkek; herkes ağladı" denilerek "eşya dili" kullanımına başlanır. Bu beyitle sözü "ney" alıp başından geçenleri aktarmaya başlar. "Eşya dili" kullanımı 8.beyite kadar devam eder. 8. beyitte özel olarak belirtilmese de 9.beyitte "ney"den üçüncü kişi olarak bahsedilerek ilahî (hâkim) bakış açısı ile anlatımına geçilir: "Bu ney'in sesi ateştir hava değil; bu ateşe sahip olmayan yok olsun." Bunun gibi 10, 11, 12 ve 13. beyitlerde de 9. beyitte olduğu gibi "ney"den üçüncü kişi olarak bahsedilmeye devam edilir. Eserin bundan sonraki yani 14, 15, 16, 17, 18. beyitlerinde "ney"den bahsedilmese de üçüncü kişi anlatımı devam eder.

Ud Sancısı adlı öykü, "Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce..." cümlesiyle başlatılarak "eşya dili"nin kullanılacağı bilgisi verilir. Öykünün tamamı öykü kahramanı "ud"un ağzından "eşya dili" kullanılarak yazılmış olup öyküdeki her bir paragraf "Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce..." diye başlatılarak "eşya dili" kullanımına sık sık vurgu yapılır. Öykünün tamamında "ud"un başından geçenler yine "ud"un ağzından anlatılır.

Her iki eserde de "eşya dili" kullanılmıştır. İki eserde de konuşturulan eşyanın biri "ney" diğeri ise "ud" olarak ikisinin de müzik aleti olduğu görülür.

Mesnevî'nin ilk on sekiz beytine "Dinle bak! Bu ney, yakınlardan ayrılıklardan nasıl da söz ediyor." diye başlanılarak üçüncü kişi anlatımı kullanılmış olmasına rağmen Ud Sancısı adlı öyküde ilk cümleye " Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce..." diye başlanılarak ilk cümleden itibaren "eşya dili" kullanılmaya başlanır. Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinde beyitlerin sadece bir kısmında "eşya dili" kullanılmış oysa Ud Sancısı adlı öyküde ise tamamı "eşya dili" kullanılarak yazılmıştır. Öyküde her paragrafın "Bir ağaçtım ben. Uda dönüşmeden önce..." diye başlatılarak "eşya dili"ne vurgu yapılmasına rağmen Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinde bu

vurgu yoktur.

SONUÇ

1. Eserlerin yazarları açısından benzerlikler azdır. Bu benzerlik, “iyi eğitim alma, anadilin Türkçe olması, eserlerinde tasavvuftan beslenme” gibi ayrıntılarda artmakta iken “yaşadıkları coğrafya ve dönem, aldıkları eğitim türü, eserlerini yazdıkları dil” gibi ayrıntılarda azalmaktadır.

2. Edebi çevre ve dönem geniş anlamıyla düşünüldüğünde iki eserin de “Türk kültürünün hâkim olduğu yerlerde yazılması” bakımından örtüşmekte dar anlamıyla düşünüldüğünde (edebi dönem, yazıldığı muhit) önemli ayrılıklar oluşmaktadır.

3. İki eserde de genel anlamıyla “ayrılık, aslından uzağa düşme” gibi konu ve temaların işlenmesi sebebiyle konu ve tema açısından benzerlik vardır .

4. Eşya dilinin kullanımı açısından ise genel olarak her iki eserde de “eşya dili” kullanılması benzerliği artırırken, “eşya dilinin eserin tamamında kullanılıp kullanılmaması” hususunda ayrılıklar görülmektedir.

Şu halde iki eserde “konu ve tema, eşya dili” ile ilgili hususlarda en üst seviyeye çıkan benzerlik oranı, “ yazarlar, edebi çevre ve dönem” açısından azalma eğilimi göstermektedir. Sonuç olarak Mevlâna ve Handan Acar Yıldız’a ait olan bu iki eser önemli ölçüde benzerlik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acar Yıldız, H. (2014). Ağır Boşluk. Ankara: Hece Yayınları.
- Acar Yıldız, H. ile kişisel iletişim, 10 Mayıs 2021 .
- Arslan, G. R. (2018). Günümüzde Mevlâna Algısı. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Çelik, C. (2002). Mevlâna'nın Fikirlerinin Türklerin Dini Hayatına Etkileri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, 21-38.
- Kabaklı, A. (2011). Mevlâna. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (2001). Mevlâna ve Mesnevi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (2015). Mesnevî- Tam Metin. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaval, M. (2011). Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Dönemin Sosyo-Dini Yapısı ve Tasavvufi Hayatı. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nesterova, S. (2011). Mevlâna'nın “Mesnevi” İsimli Eserinde Metaforik Anlatımın Metafizik Boyutu. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öngören, R. (2007). Mevlâna'nın Osmanlı'ya Etkileri. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16, 49-57.
- Pilavoğlu, S. (2019). 2007-2017 Arası Türk Romanında Mevlâna ve Mevlevilik. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun .
- Sağiroğlu, T. (2009). Mevlâna'nın Mesnevî Adlı Eserinde Tevekkül Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Sertdemir, İ. (2012). Mevlâna ile Konfüçyüs'ün Evren ve Ahlak Görüşleri Üzerine Bir Karşılaştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tenik, A. (2007). Mevlâna'nın Mutasavvıf Şairlere Etkisi: Ahmed Kuddûsî Örneği. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18, 153-166.
- Yıldız, H. E. (2010). “ Dergah Eşiği- Hz. Mevlâna'nın Bütün Eserlerinden Seçmeler”. Konya: NKM Yayınları.